

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌԱՏԻՈԿՈՄԻՏԷԻ ԹՂԹԱԿՅԻ ՀԵՏ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԻՐ ԶՈՐՐՈՐԴ ՈՒՂԵԿՈՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ

Հ-ր-ը. — Վեհափառ Հայրապետ, թոյլ տուէ՛ք Սովետական Հայաստանի ռաաիո-կոմիտէի անունից Ձեզ մաղթել բարի վե-րադարձ Մայր Հայրենիք և Ս. Էջմիա-ծին: Ձեր երկար ճանապարհորդութեան ընթացքին թէև մենք հետեցինք Ձեր գործունէութեան և այդ մասին հաղորդե-ցինք մեր ռաաիոյ ունկնդիրներին, սա-կայն չառ հաճելի պիտի լինէր մեզ հա-մար, եթէ բարի լինէիք Ձեր կենդանի խօսքով պատմել մեր ունկնդիրներին Ձեր ուղեորութեան և Ձեր տպաւորութիւն-ների մասին:

Պ-ր-ը. — Մեր այս չորրորդ ուղե-ւորութիւնը արատասման տեհց աւելի քան երկու ամիս, այսինքն Հոկտեմբեր 7էն մինչև Դեկտեմբեր 17, չհաշուած այն օրերը, որ անցուցինք Մոսկուայի մէջ, մեկնումի և վերադարձի առթիւ: Սոյն ճանապարհորդութեան ընթացքին օդային գծով մենք կարեցինք աւելի քան 30,000 քիլոմէթր ճամբայ, այցելելով Անգլիա, Յորդանան, Եգիպտոս և Հնդկաստան:

Բոլոր այս երկիրները մենք տարինք կենարար ողջոյն և օրհնութիւն մեր հաւատքի բազմադարեան կեդրոն Մայր

Ձկայ անոր գիրքին մէջ մեր ժողո-վուրդը, եթէ ոչ ուղղակի, գոնէ կազմակի իրականութեամբ մը: Ազօթքի այդ ընդ-հանրականութիւնը չէ պատճառը այս տփգունութեան: Հռոմէական բարոյա-խօսներու գրիչին տակ թափանցողները երեան կրնան հանել ապրելու ու զգալու հղանակներ: Յունական աստուածաբանու-թիւնը թելեր ունի որոնք մինչև փիլի-սոփաները կ'իջնեն:

Բացի բուն, արագ գրգռումէն, որ մեր ցեղին կարեւոր գիծերէն մէկն է, և որ այդ աղօթքներուն մէջ ամենէն աւելի յաճախուած պարպումի ձև մըն է, դժ-ուար է հանդիպիլ ուրիշ տարրերու, մեր նկարագիրը յատկանշող երկպառակու-թեան, անիշխանականութեան, ստորնու-թեան, արհամարհող ըմբոստութեան, ի-րերադիտութեան ու դասական մեղքերուն որոնք քառութեանը համար հազարամ-եակներ բաւ չհղան:

Մանօր. — Մեր գրականութիւնը ընդհա-րակա աղիս է այս կարգի տեխնիկով: Բայց պատկերներն զործին ի հեծուկս իրենց կր-նակ բարձրանալ ֆակի մը հզօրացութիւններու:

Յ՞. Միջին ԴԱՐ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՐԱՍԱՆՈՒ-ԹԻՒՆ: Մեր Միջնադարը իբր բարոյական

բարեխառնութիւն, իբր ճնշում (pression) դարձեալ ենթակայ չէ եղած լուրջ, վըճ-աւական սեւեռումներու:

Դուք պարապ տեղը պիտի աշխատիք նիւթի կապել այդ ծփուն զգացումները որոնք աւելի շատ գիրքերէն կը փախչին քան թէ մարդերէն կը ցրուին՝ գալ, թափելու համար առածը անհամեմատ խո-չորցնող հայելիի մը ծայրին:

Դասական գրագէտները ճիշդ է որ չեն տխարժիր մասնաւորներէ, քիչ մը շատ մասնաղ ցուցումներէ: Բայց ասոր վա-խարէն ընդհանրական լարերու վրայ իրենց հարուածները վճռական գործա-դրութիւններ կ'ընեն: Այնպէս որ Նարե-կացիի գիտակցութիւնէն դէպի ընդհանուր մարդկութիւն ճառագայթում մը դարձ-եալ անբաւական է գործին մէջ: Մնաց որ իր անձին զերադրումը, զայն քանի քանի անգամ յանձնարարելը, զայն մեղքերու տաղմուտքին տակ ծակծկելէ հաքը, Աս-տուծով լուալու արբշտանքէն հաքը, մարդերու միջինին իբր միջնադր ընծայե-լու իր միամտութիւնը հակառակէն փոստ կը բերեն:

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

(Մնացեալը-յաջորդիւ՝ 4)

Աթոռ Ս. Էջմիածնէն և մեր վերածնած Մայր Հայրենիքէն: Իրօք, նաև այս անգամ, արտասահման ապրող Հայ ժողովուրդը, ժմէն տեղ ուր մենք գտնուեցանք, անսահման հրճուանքով և ցնծութեան ազդակներով ընդունեց այդ կենարար օրհնութիւնը, որ մեր միջոցով իրենց կը բաշխուէր և լսեց մեր խօսքը նոյն ոգևորութեամբ ի մասին Մայր Աթոռիս հոգեւոր, կրթական և շինարարական կեանքի յառաջդիմութեան, ինչպէս և մեր Մայր Հայրենիքի վերաշինութեան և ծաղկման:

Անգամ մը ևս մենք զգացինք և խորապէս մխիթարուեցանք տեսնելով, թէ Սփիւռքի հայութիւնը ինչքա՞ն հարազատութեամբ և ջերմութեամբ կը սիրէ իր պապերու Ս. Երկիրը՝ Հայաստան և իր կրօնական հաւատքի Սրբութիւն Սրբօցը՝ Ս. Էջմիածինը:

Ամէն տեղ նոյն հայը, նոյն հաւատաւոր և հայրենակարօտ պանդուխտ հայը, որ չի կրնար իր արցունքը զսպել, երբ կը խօսուի իրեն Արարատի, Մայր Հայաստանի և Ս. Էջմիածնի մասին:

Մենք պիտի ոգեկոչենք միայն մէկ դրուագ, արտայայտութիւնը անմեղունակ աղջնակի մը, որ գուցէ լաւագոյնս կը բնորոշէ արտասահմանի հայութեան ապրումը Հայրապետական այցելութեան տաթիւ: Այդ պատահեցաւ Աղեքսանդրիտ: Մեր այցելութեան նախորդող օրը, Մելքոնեան Մանկապարտէզի գոտարարակէսէն կը խօսի իր աշակերտներուն, յայտնելով, թէ յաջորդ օրը Հայոց Հայրապետ իրենց մօտ պիտի գայ այցելութեան: Հինգ տարեկան աղջնակը, դուստրը Աղեքսանդրիտ չափ ծանօթ ազգայիններէն մէկուն, երբ տուն կը վերադառնայ, կը վազէ մօրը մօտ և բորձրածայն կը բացագոչէ. «Մամա, վաղը Հայաստանը մեր գպրոցը պիտի գայ»:

Ամէն տեղ ուր մենք եղանք, բազմահազար հայեր, բոլորը անխտիր, երազող քաղցր տէքերով և բաբախուն սրտով կը խնդրէին մեզմէ, որ մեր վերադարձին իրենց հարազատ սիրոյ և հաւատարմութեան աղջոյնը բերենք հայոց մայր հողին և Ս. Էջմիածին, մայրաքաղաք Ե-

րևանին և խաղաղութեան մէջ ապրող ու աճող իրենց Հայաստանի քոյրերուն և եղբայրներուն:

Համաձայն մեր ծրագրին, նախ այցելեցինք Լոնտոնի հայոց եկեղեցին և համայնքը, ուր այժմ կ'ապրին աւելի քան 3000 հայեր:

Լոնտոնի մէջ չափ հաճելի եղաւ մեզի հանդիպել Անկլիքան եկեղեցւոյ Պետ, Քէնթըրպերի Արքեպիսկոպոս Գերաշնորհ Տաթթ. Մայքլ Ռեմդիին, որ ամբողջ աշխարհի մէջ հոգեւոր բարձր հեղինակութիւն վայելող եկեղեցական մեծ դէմք մըն է, ջերմապէս բարեկամ Հայ եկեղեցիին և Ս. Էջմիածնին:

Սուրբ Քաղաք Երուսաղէմ այցելութեան եր մօրերը մեզի պարգևեցին հոգեկան անփոխարինելի մխիթարութեան պահեր, վասնզի մենք գրեթէ ժմէն օր նոր Սրբավայր մը տեսանք և ջերմ հանդիպումներ ունեցանք բարձրաստիճան հոգեւորականներու, կրօնական հաստատութեանց և պետական բարձր պաշտօնատարներու հետ: Բացառիկ գոհունակութիւն պատճառեց մեզի մեր այցելութիւնը Ամմանի արքայական պալատ և մեր զրոյցը Նորին Վեհափառութիւն Հիւսէյն Թագաւորին հետ, որ երիտասարդ, իրապէս իմաստուն, լուսամիտ և քաջակորով վեհապետ մըն է, բարեխնամ բազուկը և պաշտպանը Ս. Տեղեաց, Հայոց Պատրիարքութեան և Յորդանանի հայ ժողովուրդին:

Մենք ուրախ եղանք նաև Ս. Քաղաքին մէջ անձամբ ճանչնալու և հանդիպումներ ունենալու Երուսաղէմի Յունաց Ամենապատիւ Պատրիարք Բենեդիկտոսի հետ, որ մեր օրերու եկեղեցական պետերու շարքին բացառիկ տեղ մը կը զբաւէ: Մենք ուրախութեամբ մեր օրհնութիւնը տարինք նաև Երուսաղէմի Յրանչիսկեան Միաբանութեան և Ապոց, Ասորւոց, Եթովպացւոց և Անկլիքան եկեղեցիներուն և հոգեւորականութեան:

Երուսաղէմի Հայոց վանքին մէջ վանիկեցիք ժմենադաստիարակ հիւրասիրութիւնը եղիչ Սրբազան Պատրիարքին և Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան:

Նսրին Ամենապատուութիւնը ոչ ինչ խնայեց, որպէսզի մեր այցելութիւնը

մնայ միշտ իր բարձրագոյն մակարդակին վրայ, դառնայ արգիւնաւէտ և մնայ յիշատակութեան արժանի գալիք ժամանակներուն համար: Այս առթիւ Մենք անգամ մը ևս մեր ջերմագին գոհունակութիւնը և շնորհակալութիւնը կը յայտնենք Մեր սիրեցեալ հղբօրը՝ Եղիշէ Սըրբազան Պատրիարքին և խորապէս կը հաւատանք, թէ մեր սոյն պատմական այցելութեամբ, սերտ և շինարար դորձակցութեան նոր սկիզբ մը հաստատուեցաւ Մայր Աթոռիս և Երուսաղէմի Հայոց Առաքելական Ս. Աթոռին միջև:

Երուսաղէմի մէջ մենք նախագահեցինք Ս. Յարութեան Տաճարի նորոգութեան Համազգային Յանձնաժողովի նիստերուն, որոնց արգիւնքը հղաւ ամբողջապէս դրական:

Ս. Քաղաք մեր այցելութիւնը ուրախութեան աղբիւր հանդիսացաւ նաև այլ տեսակէտով: Այնտեղէն, հղբայրական հրաւէր ուղղեցինք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գահակալին և երջանիկ եղանք, երբ Հոկտեմբեր 26-ին Նորին Սրբութիւն Խորէն Ծննդադարդ Կաթողիկոսը պատասխանելով մեր հրաւէրին, մեծ շքախումբով մը Անթիլիոսէն Երուսաղէմ ժամանեց: Մեր երկուքի հղբայրական սիրոյ սղջագոյնումով և փոխադարձ համաձայնութեամբ, վերջ դառն 1956-էն ի վեր ծայր տուած անհասկացողութիւնները, վերահաստատուեցան բարեկամական և հոգևոր գործակցութեան կապերը մեր նուիրապետական բոլոր Աթոռներու միջև, նոր էջ մը բացուեցաւ մեր եկեղեցական-ազգային կեանքի մէջ, որու վրայ մենք հաւատացած ենք, թէ հետզհետէ պիտի արձանագրուին մեր բոլորի միասնական ճիգերով ձեռք բերուած եկեղեցաշէն ու ազգանուէր դորձերը:

Այսօր, Մեր երկար ճանապարհորդութենէն վերադարձին, մենք անգամ մը ևս կը յայտնենք մեր հաստատ համոզումը, թէ մենք և մեր սիրեցեալ հղբայրը Խորէն Կաթողիկոս, արթուն կերպով պիտի հսկենք, որպէսզի Հոկտեմբեր 26-ի ոգին ամբապէս արժատանայ մեր եկեղեցական ու ազգային կեանքէն ներս և դառնայ կենսաբեր ու պողոտա:

Մեր ուղևորութեան երրորդ հանգըրուանը հղաւ մեր այցելութիւնը Գահիրէ և Աղեքսանդրիա, ուր կ'ապրին մօտ 40,000 հայեր:

Այնտեղ, բացի կրօնական արտոգութիւններէ, մենք և մեր ուղեկիցները յաճախ առիթը ունեցանք գտնուելու մեր ժողովուրդին հետ, մշակութային միութեանց սրահներուն մէջ, երբ մեր կենդանի խօսքով և պատգամներով կամեցանք հոգեպէս զօրացնել ու ջերմացնել մեր հաւատացեալներու սրտերը, որպէսզի անոնք հաստատ ու անշարժ մնան իրենց կրօնական հաւատքի վէմին վրայ և մնան հաւատարիմ հայ ազգային ու հայրենասիրական լուսաւոր աւանդութիւններուն: Մշակութային զանազան դահլիճներուն մէջ դասախօսելու համար հրաւիրուեցաւ մեր շքախումբի անդամ ճարտարապետ Միքայէլ Մաղմանեան, որ հայ ճարտարապետութեան և հայրենի վերաշինութեան նուիրուած իր հմուտ դասախօսութիւններով մեծ հետաքրքրութիւն և ոգևորութիւն ստեղծեց ամենուրեք: Ժողովուրդի մէջ մեծ խանդավառութիւն առաջացուց նաև «Էջմիածին» ֆիլմի ցուցադրութիւնը թէ՛ Լսնտան, թէ՛ Երուսաղէմ, Եգիպտոս և թէ՛ հետազոյին Հնդկաստան:

Նոյեմբեր 15-ին Եգիպտոսէն ուղևորուեցանք Հնդկաստան: Սոյն ճանապարհորդութեան, բարի հղաւ մեզի ընկերանալու Երուսաղէմի Պատրիարք Եղիշէ Արքեպիսկոպոս, որ հրաշալիօրէն լրացուց և ամբողջացուց մեր առաքելութիւնը ի Հնդկաց աշխարհ, իր թանկագին գործակցութիւնը ընծայելով մեզի բոլոր առիթներով:

Նախ հղանք Տելի, ուր այցելեցինք Հնդկաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Վախաշուք Տաթթ. Ռաոհա Քրիշնային, մեծանուն Վարչապետ Ճաուհարլալ Ներսուրին և այլ պետական անձանց:

Երեք օր Տելի մնալէ յետոյ, Մատրասի վրայով մեկնեցանք դէպի Քոթթայամ, կեդրոնը հնդիկ քրիստոնեայ Մալապար եկեղեցիին: Հնդկաստան կ'այցելէինք յատուկ հրաւէրով՝ ձերուհագարդ Պասիլիոս Բ. Սրբազան Կաթողի-

կոսին, գերագոյն պետը Մալապար Եկեղեցիին, որու իշխանութեան ներքե կը գտնուին մօտ մէկ և կէս միլիոն հնդկի քրիստոնեաներ, ուղղափառ միաբնակներ: Այցելեցինք իրենց ութը թեմական կեդրոնները, եկեղեցիներ և վանքեր, և ամենուրեք հանդիպեցանք բազմահազար հնդկի քրիստոնեայ հաւատացեալներու, որոնք արտասովոր ցնծութեամբ կը դիմաւորէին և կ'ողջունէին Մեզ, անվերջանալի հանդիսուար թափօրներ կազմած, նաւագայտներով, ծաղկազարդ կամարներով և երբեմն նոյնիսկ փիղերով և զիշերային հրավառութեամբ: Քոթթայամի մէջ հարկ կաւ, որ մենք պատարագենք և քարոզենք բացօդեայ, 15,000 քրիստոնեայ հնդիկներու ներկայութեան:

Նորին Սրբութիւն Պատրիարք Բ. Կաթողիկոսի հետ ունեցանք յատուկ խորհրդակցութիւններ, որով առաւել ամրապնդեցինք մեր երկու դաւանակից եկեղեցիներու կապերը և միասնաբար փոփոք յայտնեցինք աշխատանք տանիլ, որպէսզի մեր եկեղեցիները և մեզի դաւանակից միւս եկեղեցիները՝ Ասորական, Եթովպական և Ղպտաց, առաւել իրարու մօտենանք, առաւել իրարու հետ աշխատակցինք միջեկեղեցական գործունէութեան գետնի վրայ:

Այցելեցինք նաև Հնդկաստանի հայ եկեղեցական համայնքները՝ Մատրոս, Պամպէյ և Կալկաթա: Հայկական հին կեդրոններ, փառաւոր անցեալով և յաւարձաններով և նուիրական գերեզմաններով:

Այսօր գոլկի աշխատանք կը տանին Կալկաթայի և Պամպէյի եկեղեցական վարչութիւնները և Հայկական Միութիւնը: Մեծապէս գնահատելի է Կալկաթայի Մարդասիրական Ճեմարանի գոյութիւնը և անոր տարած աշխատանքը, ուր հայեցի դաստիարակութիւն և միջնակարգ ուսում կը ստանան շուրջ 140 երկսեռ աշակերտներ, շատերը եկած Պարսկաստանէն և Միջին Արևելքէն:

Վստահ ենք, թէ Ս. Էջմիածնէն մեր տարած օրհնութիւնը և վերածնած Մայր Հայրենիքի կենդանի իրողանութիւնն ու ծաղկումը, հոգեկան տմուր պատուանդաններ և կեանքի ազրիւրներ կը հանդիսանան նաև հնդկահայ պատուական ժողովուրդին համար:

Ամփոփելով մեր խօսքը և եզրակացնելով, կրնանք վկայել, թէ սոյն Հայրապետական ուղեորութիւնը արտասոյժան, ունեցաւ հետեւեալ դրական արդիւնքները:

Ս. Էջմիածնի աստուածային օրհնութեամբ, անգամ մը ևս մխիթարուեցաւ և հոգեպէս զօրացաւ Սփիւռքի հայութիւնը:

Վերահաստատուեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ միասնականութիւնը, որով առաւել ամրապնդուեցաւ և խաղաղեցաւ Սփիւռքի հայութեան եկեղեցական-ազգային կեանքը և նոր, լուսուար հեռանկարներ բացուեցան հայապահպանման նուիրական գործի աւելի յաջող կազմակերպման համար միացեալ ճիգերով:

Լիակատար յաջողութեամբ պսակուեցաւ Երուսաղէմի Ս. Գարութեան պատմական Տաճարի վերանորոգութեան գործը:

Առաւել ամրապնդուեցան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կղերայական կապերը Անկլիքան Եկեղեցւոյ, Յայն Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ և Մալապարի Հնդկի Քրիստոնեայ Եկեղեցւոյ հետ:

Եւ վերջապէս, մեր ուղեորութիւնը նպաստ մը հանդիսացաւ աշխարհի խաղաղութեան և ժողովուրդներու բարեկամութեան համար մղուող մարդասիրական պայքարի ճանապարհի վրայ:

Մենք այս անգամ ալ կը վերադառնանք Մայր Աթոռ խորապէս մխիթարուած ու լուստես գէպի Հայ Եկեղեցիին և Հայ ժողովուրդին ապագան:

Այստեղ, Հայրենի երկրի մէջ, Ս. Էջմիածնի կամարներուն ներքե, մեր սփռած սուր հոգը ամուր է և ապահով, մեր կեանքը խաղաղ է և յառաջընթաց, իսկ այնտեղ, Սփիւռքի մէջ, հայութեան հոգին առողջ է և կենդանի, վառ ամէն տեղ մեր սուրբ հաւատքը և մեր մշակոյթի լուսեղէն ջահը:

Թող Աստուած օրհնէ մեր Եկեղեցին, մեր նուիրապետական Աթոռները և համայն մեր ժողովուրդը, որ ի Հայաստան և ի Սփիւռս աշխարհի, և պահէ ու պահպանէ զանոնք խաղաղութեան և բարօրութեան մէջ, այժմ և յաւիտեան: Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԱՐԷ ԵՒ ԿԱՌՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՂԱՅՈՑ

28 Դեկտեմբեր 1963

ԷՋՄԻԱԾՆ